

РАЦІОНАЛЬНІ СПОСОБИ ЗБАГАЧЕННЯ ХЛІБА СЕЛЕНОМ

М.АНТОНЮК, Н.БОНДАР,
кандидати технічних наук
Л.АРСЕНЬЄВА, доктор технічних наук
Національний університет
харчових технологій
(м.Київ)

Поєднання суттєвого порушення структури харчування та незадовільної екологічної ситуації негативно позначається на стані здоров'я та тривалості життя населення України. Нестача мікронутрієнтів у харчуванні людини є причиною виникнення серйозних функціональних змін в організмі.

Зокрема дефіцит селену призводить до розвитку таких захворювань, як гіпертонічна хвороба, серцева недостатність, селенодефіцитна міопатія, атеросклероз, онкологічні захворювання та ін. [4].

Аналіз стану забезпечення селеном раціонів харчування жителів України свідчить про зниження рівня споживання мікроелементів, що зумовлює необхідність створення функціональних харчових продуктів спеціального призначення, доступних широким верствам населення. Одним з дійових способів профілактики селенодефіцитного стану є розробка та включення до щоденного раціону хлібобулочних виробів, збагачених селеном у біологічно доступній та безпечній формі.

Відомо, що в продуктах харчування селен знаходиться в двовалентній органічній формі, причому в продуктах тваринного походження переважають селеноцистеїн, а в рослинних - селенометіонін. Органічні форми

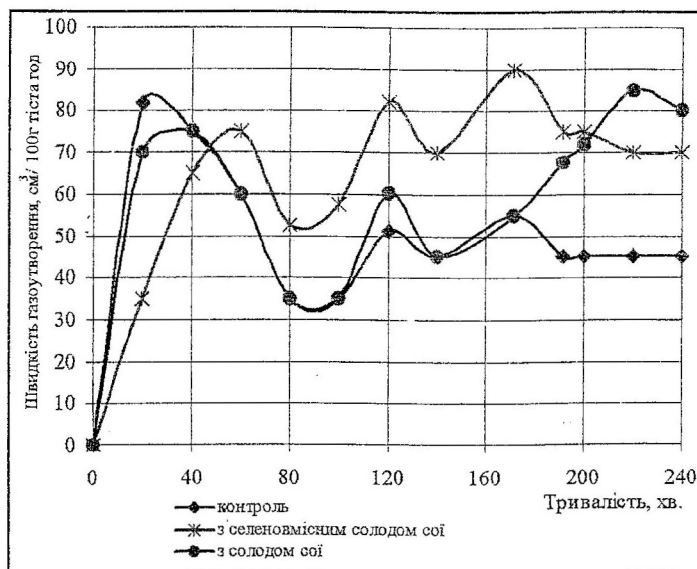
селену є нетоксичними порівняно з селіт- та селенат-іонами, мають більшу біологічну ефективність: краще засвоюються організмом і довше затримуються в ньому [5]. Вважається, що селен повинен додаватися у формі, в якій він міститься в натуральних продуктах.

На сьогодні існують розробки отримання ферментованих продуктів із застосуванням мікробної біомаси, збагаченої селеном. Так, у Польщі запропоновано технологію виготовлення хлібобулочних пшеничних виробів на основі селенозбагаченої закваски, що складається з молочнокислих бактерій і

дріжджів. В Росії досліджується можливість використання в хлібопекарській промисловості селенозбагачених дріжджів, біологічно активних ("Селен-Вітасил") та мінеральних ("Неоселен") добавок. У Китаї розроблено технологію виготовлення хліба та кексів, в рецептуру яких додають збагачені селеном проростки бобових. В Україні подібні технології відсутні.

Тому одним з акту-

альних напрямів розвитку хлібопекарської промисловості є створення сортів хліба оздоровчо-профілактичного призначення, збагачених мікронутрієнтами, зокрема селеном. При розробці функціональних харчових продуктів важливою умовою є дотримання принципу, згідно з яким загальне надходження мікронутрієнтів в добовому раціоні, в тому числі враховуючи і збагачені продукти, не повинно перевищувати верхні безпечні рівні його споживання [1]. Добова норма споживання се-

Вплив селеновмісного солоду сої на швидкість газоутворення в тісті

різних країнах світу складає від 40 до 70 мкг, в Україні - 70 мкг для чоловіків, 50 мкг для жінок [3].

Відповідно до вимог нутриціології щодо збагачення харчових продуктів мікронутрієнтами, кількість хлібобулочних виробів, що відповідає середньодобовій нормі вживання (277 г норма, затверджено Кабінетом Міністрів України для розрахунку споживчого кошика) повинна містити мікронутрієнти у кількості 30...50 % добової потреби в ньому. Таким чином, збагачення хлібобулочних виробів селеном необхідно проводити у межах 5...12 мкг Se/100 г.

Науковцями НУХТу розроблено технологію селенозбагачення солоду бобових (ТУ У 9-02070938-035-2003 "Солод селеновмісний") шляхом пророщування насіння з попереднім його замочуванням у водних розчинах неорганічних солей селену. На основі проведених досліджень встановлено, що більша частина акумульованого селену (до 68 %) входить до складу внутрішньотинної білкової фракції, що гарантує біологічну нешкідливість селеновмісного соду та високий ступінь збереження селену під час термічного оброблення. Вміст селену в селеновмісному солоді в кількості 0...18,0 мкг/г сухих речовин солоду і достатня для засвоєння метаболізована форма дають можливість рекомендувати його як добавку для збагачення хлібобулочних виробів цим мікроелементом.

Метою роботи був вибір раціональних способів збагачення хлібобулочних виробів селеном у процесі приготування напівфабрикатів бопекарського виробництва, технологія яких передбачає накопичення біомаси та підвищення активності бродильної мікрофлори.

Матеріали та методи

Для збагачення мінерального складу хлібобулочних виробів селеном використовували селеновмісний солод сої. У контрольний варіант добавку не вносили. Основні показники якості напівфабрикатів та хліба характеризували за стандартними методами технохімічного контролю хлібопекарського виробництва [2]. **Масову частку селену в напівфабрикатах і готових хлібобулочних виробів визначали флуориметричним методом на флуориметрі типу "Turner" (USA) із використанням 2-діамінонафталіна, в якості реагента, який утворює забарвлений комплекс із селеном [5].** Випічку хлібобулочних виробів здійснювали опарним способом.

Таблиця 1. Показники якості рідких житніх заквасок

Показники	Закваска	
	без добавки (контроль)	із селеновмісним солодом сої
Вологість, %	72,0	72,5
Тривалість заквашування, хв.	210	180
Кінцева кислотність, град.	9,4	9,4
Вміст селену, мкг/г	0,01	0,22

Таблиця 2. Показники якості житньо-пшеничного тіста та хліба, збагаченого селеном

Показники	Без добавок (контроль)	З додаванням селеновмісного солоду сої
	Показники якості тіста	
Вологість, %	49,5	49,5
Кислотність, град.	10,0	10,5
Збільшення питомого об'єму*, % до початкового	140,0	146,5
Газоутворення, см ³ /100 г	260	337
Показники якості хліба		
Питомий об'єм, см ³ /г	2,0	2,2
Відношення Н/Д	0,34	0,38
Пористість, %	68	72
Кислотність, град.	9,0	9,5
Вміст селену, мкг/100 г	1,0	9,8
Покриття добової потреби в селені за рахунок споживання 277 г хліба, %	4,0	38,9

* за період бродіння та вистоювання

Результати та обговорення

Газоутворення є інтегральною характеристикою спиртового бродіння, оскільки відображає як активність дріжджових клітин, так і забезпечення їх харчуванням (цукрами та азотовмісними речовинами). Підвищене газоутворення відмічено у зразку тіста з селеновмісним солодом сої - на 33 % більше, порівняно з контролем, що зумовлено наявністю власних цукрів у складі цієї рослинної добавки та активнішим утворенням мальтози під дією амілаз солоду.

Відомо, що для дріжджів характерно явище діауксії, тобто послідовного збродження цукрів, що зумовлено різною швидкістю їх дифузії у дріжджову клітину. Криві

Закінчення на стор. 41.

міни швидкості газоутворення в процесі бродіння тіста без добавок та з їх внесенням мають декілька піків, які характеризують послідовне засвоєння глюкози, фруктози та мальтози (див. рис.).

Встановлено, що при додаванні рослинного носія селену засвоєння глюкози дріжджами уповільнювалося на 20...50 хв. порівняно з контролем, тому приготування тіста бажано проводити з внесенням добавки у першу фазу приготування тіста, що дасть змогу мікроорганізмам адаптувати ферментний комплекс до умов середовища. Досліджували можливість збагачення селеном житніх та житньо-пшеничних сортів хліба за рахунок використання рідкої житньої закваски, в яку попередньо вносили джерело селену - селеновмісний солод сої.

У рідку житню закваску солод селеновмісний додавали у виробничому циклі у складі поживної суміші. Дозування селеновмісного солоду становило 4,0 % до маси борошна у заквасці, або 1,1 % до маси борошна в тісті. Тривалість дозрівання контрольного напівфабрикату складала 3,5 год., закваски з селеновмісним солодом - 3 год. при температурі 28 °С.

Встановлено, що при використанні селеновмісного солоду сої вміст селену у напівфабрикаті збільшувався у 22 рази та зменшувалася тривалість заквашування на 30 хв. порівняно з контролем (табл. 1). Для підтримання постійної концентрації селену у виробничій заквасці солод селеновмісний рекомендується вносити під час кожного поновлення напівфабрикату, замінюючи відповідну кількість борошна.

Тісто замішували за рецептурою хліба житньо-пшеничного простого. Використовували борошно пшеничне I-го сорту та житнє обойне у співвідношенні 40:60. Дозування закваски становило 80 % до маси борошна в тісті. Тривалість бродіння тіста становила 40 хв. Вистоювання тістових заготовок проводили до готовності. Хліб випікали у формах та на поду. Маса тістових заготовок становила 450 та 250 г відповідно.

Аналіз результатів пробного випікання (табл. 2) свідчить, що використання збагаченої селеном житньої закваски призводить до збільшення кислотності тіста на 0,5 град. та газоутворення в ньому на 29,6 %, порівняно з контролем. Це зумовлено інтенсифікацією життєдіяльності бродильної мікрофлори за рахунок додаткового внесення легкозасвоюваних для дріжджів органічних сполук азоту, мікроелемента селену.

Фізичні властивості дослідного зразка тіста покращувалися, що виявлялося у вищій газотримувальній здатності напівфабрикату - на 6,5 %_{абс.} порівняно з контролем. Збагачені селеном хлібобулочні вироби характеризувалися більшим питомим об'ємом, пористістю, формостійкістю, на 10,0 %, 4,0 % і 11,7 % відповідно порівняно з хлібом без добавок.

Органолептична оцінка якості готових виробів свідчить, що житньо-пшеничний хліб, збагачений селеном за рахунок внесення селенозбагаченого солоду у рідку житню закваску, за показниками якості не тільки не поступався, але й перевершував контрольний зразок за пористістю та еластичністю м'якушки. Готові вироби мали приємний смак та аромат властивий житньо-пшеничному хлібу.

Отримані дані дають змогу зробити висновки, що використання селенозбагачених рідких житніх заквасок у приготуванні житньо-пшеничних сортів хліба сприятиме підвищенню вмісту селену в готових виробах та поліпшенню їх якісних показників. Вживання такого хліба в середньодобовій кількості (277 г/добу) забезпечить близько 40 % добової потреби організму в селені, сприятиме покращанню збалансованості раціону харчування в цілому, що матиме позитивний вплив на стан здоров'я, працездатність і тривалість життя населення України.

Література.

1. Гуліч М.П. Функціональні продукти харчування: проблеми, перспективи, аспекти дискусії // Матеріали XIV з'їзду гігієністів України "Гігієнічна наука та практика на рубежі століть" // За редакцією Кундієва Ю.І. та ін. Дніпропетровськ: Арт-Прес. - 2004. - Том 2. - С. 371-373.
2. Дробот В.І. Довідник з технології хлібопекарського виробництва. - К.: Руслана, 1998. - 415 с.
3. Наказ МОЗ України Про затвердження Норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах та енергії.
4. Сучков Б.П., Бардов В.Г. Розповсюдження мікроелемента селену в об'єктах навколишнього середовища на території України та його вплив на здоров'я населення // Проблеми Медицини. - 1999. - № 5. - С. 5559.
5. Standart methods for examination of water and wastewater, 18th edition. //American public health association. - 1992. - P. 3-90.